

Legal foundations for the integration of internally displaced persons in Ukraine in the context of EU legislation

Vadym Kovtun

National Technical University "Dnipro Polytechnic", Dnipro
<https://orcid.org/0009-0000-5205-9045>

Abstract. *The research examines the legal foundations for integrating internally displaced persons (IDPs) in Ukraine in alignment with EU standards. It highlights issues like the lack of unified procedures, discrimination, and limited access to services. Proposals include harmonizing with EU norms, establishing integration hubs, electronic registries, and enhancing legal support to ensure non-discrimination and social integration of IDPs.*

Keywords: *internally displaced persons, integration, EU legislation, non-discrimination, social solidarity, legal protection, integration hubs, electronic registries.*

Правові засади інтеграції внутрішньо переміщених осіб в Україні у контексті законодавства ЄС

Вадим Ковтун

Національний технічний університет
"Дніпровська політехніка", м. Дніпро
<https://orcid.org/0009-0000-5205-9045>

Анотація. *Дослідження аналізує правові основи інтеграції внутрішньо переміщених осіб (ВПО) в Україні з урахуванням стандартів ЄС. Висвітлено проблеми відсутності уніфікованих процедур, дискримінації та обмеженого доступу до послуг. Запропоновано гармонізацію з нормами ЄС, створення інтеграційних хабів, електронних реєстрів та посилення правової підтримки для забезпечення недискримінації й соціальної інтеграції ВПО.*

Ключові слова: *внутрішньо переміщені особи, інтеграція, законодавство ЄС, недискримінація, соціальна солідарність, правовий захист, інтеграційні хаби, електронні реєстри.*

Суспільні відносини в умовах відбиття збройної агресії РФ проти України різко загострили питання інтеграції внутрішньо переміщених осіб (ВПО) у соціально-правовий простір держави, висвітливши численні недоліки та прогалини в існуючій нормативній базі. Сучасні виклики та перспективи адаптації і захисту ВПО неможливо розглядати ізольовано: українське суспільство рухається у напрямі правової та інституційної інтеграції до європейських стандартів, що визначає якісно нові орієнтири законодавчого забезпечення захисту переселенців.

Ключовим завданням сьогодення є побудова цілісної, прозорої й ефективної системи інтеграції ВПО на основі європейських принципів недискримінації, соціальної солідарності та верховенства права. Передусім ідеться про імплементацію норм і підходів ЄС, низки міжнародних угод та Директив, окрема, Директиви 2004/83/ЄС щодо мінімальних стандартів для набуття статусу особи, яка має потребу у міжнародному захисті, та Директиви 2011/95/ЄС про стандарти прийому осіб, які претендують на захист.

Доцентровою проблемою для України залишається відсутність кодифікованої, гармонізованої з європейськими нормами процедури визначення, підтвердження

й втрати статусу ВПО. Саме тому сучасна доктрина наполягає на необхідності ухвалення комплексного закону про інтеграцію внутрішньо переміщених осіб із максимальною деталізацією прав, гарантій і процедур, подібно до європейських “інтеграційних пакетів” для захисту переселеного населення.

Крім того, особливого значення набуває матеріальне наповнення такого статусу, тобто створення реальних, а не формальних механізмів захисту від дискримінації, бюрократичних бар’єрів, прогалин у доступі до публічних послуг та ресурсів місцевих громад.

Імплементація європейських стандартів означає, зокрема, гармонізацію із Керівними принципами ООН щодо внутрішнього переміщення (Guiding Principles on Internal Displacement), Директивами ЄС про тимчасовий захист, екстериторіальні реєстрації, вільний доступ до медицини, освіти, праці та соціальних благ. Європейський досвід показує: захист переселенця має включати не лише матеріальну допомогу, а й сувору відповідальність держави за створення умов для повної інтеграції і реінтеграції на новому місці.

Надзвичайно актуальним залишається питання розробки чітких процедур щодо реєстрації втрат і пошкоджень майна під час збройного конфлікту із запровадженням електронних реєстрів, які відповідають європейським стандартам ведення адміністративних справ. Відповідно до підходів Council of Europe, надання компенсацій, реституцій та відновлення прав має ґрунтуватись на принципі індивідуальної оцінки та адресності, а не загальних формальних підставах.

Окремий блок питань стосується виборчих прав, свободи пересування, доступу до правосуддя й реалізації трудових прав. У цьому сенсі доцільним є приведення національного законодавства до стандартів ЄС, які гарантують рівний доступ усіх ВПО до участі у політичному житті приймаючих громад, спрощення реєстрації виборців, а також легалізацію дистанційних форм участі у виборах і місцевих консультаціях.

Інтеграція ВПО до локальних спільнот і ринку праці повинна спиратися на європейську модель “інтеграційних хабів”. Це передбачає не лише правову рівність у працевлаштуванні, а й спрощене визнання освітніх і професійних кваліфікацій, доступ до державних програм підтримки малого бізнесу, легкості у користуванні системою охорони здоров’я та соціальних фондів. При цьому особливий статус шукачів захисту має підкріплюватись пріоритетним доступом до курсів з інтеграції, безкоштовної правової допомоги, програм адаптації та підвищення кваліфікації за європейським зразком.

Серед особливо складних проблем вирізняється питання системної дискримінації за статусом ВПО, що залишається неврегульованим у низці нормативних актів. Європейська практика передбачає створення незалежних омбудсменських інститутів та правових платформ для моніторингу, збору колективних скарг, підготовки рекомендацій щодо усунення дискримінації і ефективного впровадження антидискримінаційного законодавства на рівні спільнот і місцевого самоврядування.

Досвід держав ЄС свідчить, що ключовою передумовою повноцінної інтеграції є дієва співпраця органів влади, громадських структур, правозахисних організацій і бізнесу з активною участю самих ВПО у розробці інтеграційних стратегій. Формування єдиної Програми соціально-правової інтеграції ВПО з індикаторами оцінки результативності та механізмами фінансування із держбюджету й донорських фондів відповідає підходам, закріпленим у ЄС. Окреме місце займає

комплексування норм національного та міжнародного права – у сфері захисту прав ВПО має застосовуватись принцип “найбільш сприятливого режиму” (favourable treatment principle), згідно з яким навіть у випадку правових прогалин домінують норми міжнародного права та правових стандартів ЄС [1-3].

Актуальні наукові дослідження у цій сфері акцентують увагу на необхідності:

- законодавчого визначення інтеграційних послуг для ВПО;
- створення електронних адміністративних процедур і реєстрів для дистанційної реєстрації, подання заяв та отримання допомоги;
- посиленні правової просвіти ВПО щодо механізмів захисту та оскарження, з обов’язковою підтримкою з боку держави;
- забезпеченні швидкого доступу до безоплатної правової допомоги та юридичного супроводу адаптації;
- гарантованого рівня політичної й соціальної участі ВПО незалежно від регіону чи тривалості переміщення.

Впровадження такої інклюзивної моделі потребує не лише удосконалення законодавства, а й постійного моніторингу практик її застосування, оперативної адаптації правового поля до нових викликів та прозорості комунікації між владою, ВПО та громадянським суспільством [4].

Таким чином, правові засади інтеграції внутрішньо переміщених осіб в Україні у контексті законодавства ЄС мають ґрунтуватися на принципах недискримінації, рівності прав та інституційному забезпеченні можливостей для всебічної участі ВПО у соціально-економічному, політичному та культурному житті суспільства [5]. Лише системна інтеграція положень європейського права у національну практику створить надійний фундамент реального захисту та розвитку потенціалу внутрішньо переміщених осіб у сучасній Україні.

Список використаних джерел

1. Директива 2004/83/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 29 квітня 2004 року про мінімальні стандарти для кваліфікації та статусу громадян третіх країн або осіб без громадянства як біженців або осіб, що потребують міжнародного захисту, і зміст наданого захисту. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/UK/ALL/?uri=CELEX:32004L0083>.
2. Директива 2011/95/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 13 грудня 2011 року про стандарти для кваліфікації громадян третіх країн або осіб без громадянства як осіб, які мають право на міжнародний захист, для єдиного статусу біженців або осіб, що потребують додаткового захисту, і про зміст наданого захисту. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32011L0095>.
3. Guiding Principles on Internal Displacement (Керівні принципи ООН щодо внутрішнього переміщення). URL: <https://www.unhcr.org/protection/idsps/43ce1cff2/guiding-principles-internal-displacement.html>.
4. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб": Закон України від 20.10.2014 р. № 1706-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18>.
5. Council of Europe. Effective remedies for internally displaced persons: case-law of the European Court of Human Rights (Council of Europe, 2023) URL: <https://www.coe.int/en/web/help-in-crisis/internal-displacement-remedies>.